

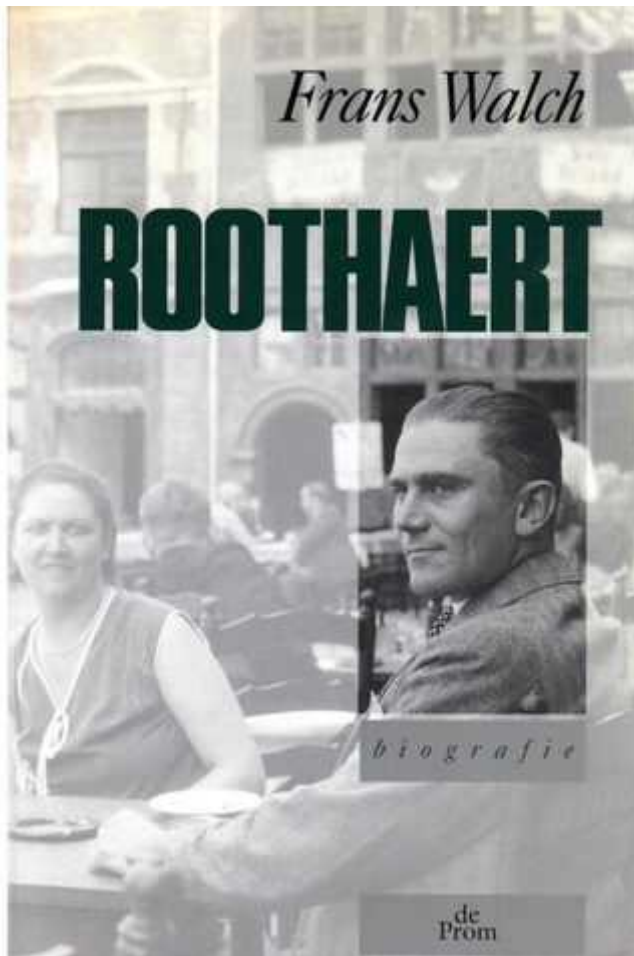

Frans Walch

ROOTHAERT

een biografie

Hoofdstuk 6: De detectives

de
Prom

Inhoud

Inleiding	7
I Jeugd	9
II Dienstjaren 1914-1918	31
III Studententijd	36
IV De jaren twintig	42
V Van jurist tot schrijver	56
VI De detectives	62
VII De camera loopt	89
VIII Twee verdachte boeken	103
IX De verkeerde omgang	115
X Doctor Vlimmen	126
XI Die verkeerde weereldt	144
XII De mobilisatie	158
XIII De vlam in de pan	168
XIV De bezettingsjaren	209
XV Villa Cascara	218
XVI De wenteltrap	230
XVII Oom Pius	240
XVIII Een avondje in Muscadin	253
XIX Vlimmen contra Vlimmen	263
XX Vlimmens tweede jeugd	282
XXI De jaren vijftig	295
XXII Ziekte en herstel	326
XXIII Duivelsfortuin	340
XXIV De laatste jaren	347
XXV Literatuur of lectuur?	355
XXVI De erfenis	365
XXVII Ton-Toon-Anton, herinneringen	374
Epiloog	385
Noten	386
Bibliografie	414
Naslagwerken	419
Archieven en documentatiecentra	422
Personenregister	423
Verantwoording illustratiemateriaal	429

ISBN 90 6801 495 1
Copyright © 1996 by Uitgeverij de Prom, Baarn
Ontwerp omslag: Bosch en Keuning Studio
Verspreiding voor België: Uitgeverij Westland nv, Schoten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912^j het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

VI De detectives

In 1933, het jaar waarin de twee misdaadverhalen van Roothaert het licht zien, staat dit genre nog in de Nederlandse kinderschoenen. Toch had in 1890 een Nederlander zich al verstout, weliswaar in het Engels, 'de moedertaal van de misdaadroman'⁹⁵, een speurdersroman te schrijven. Het boek droeg de titel *The black box murder* en de auteur was Maarten Maartens. Verantwoordelijke man voor dit werk, Jozua van der Poorten Schwarz, paste er wel voor op deze eersteling onder zijn eigen naam uit te brengen. Ontspanningsliteratuur in de vorm van een misdaadverhaal was namelijk aan het begin van deze eeuw, naast pornografisch werk, zo ongeveer het schandelijkste wat er op papier kon verschijnen in het door kerkvaders gedomineerde Nederland. Het zou vooral jongeren tot criminaliteit kunnen aanzetten. Vanzelfsprekend dat zij die het waagden iets van dien aard te publiceren, dat bij voorkeur onder een pseudoniem deden. Zo zou vanaf 1917 een zekere Ivans gedurende achttien jaar de Nederlandse markt van de misdaadlectuur domineren. Achter deze naam ging Jacob van Schevichaven, ofwel I(J)-VAN-S, schuil, een trucje dat later Hans van der Kallen imiteerde met Havank.

'Met voorbijzien van 'The black box murder' kunnen we het begin van onze detectiveliteratuur stellen op het jaartal 1917, waarin de eerste roman van Ivans (...) verscheen onder de titel 'De man uit Frankrijk',⁹⁶ oordeelt Ab Visser in *Wie is de dader*. Ivans – hij schreef meer dan veertig detectiveromans – is de eerste Nederlandse formuleschrijver. Afkijkend bij Conan Doyle en andere Engelse broeders stuurt hij zijn speurder Geoffrey Gill steeds op avontuur uit in zijn op 'deduceren en combineren' gebaseerde verhalen. Deze boeken zijn weliswaar kwalitatief gezien niet de beste in hun soort, maar het is de grote verdienste van Ivans dat hij een weg baant voor hen die hem in het genre zullen volgen.

Met *Spionnage in het veldleger* voegt Roothaert een aantal nieuwe elementen toe aan het speurdersverhaal en mede daardoor mag hij tussen de formuleschrijvers Ivans en Havank plaatsnemen aan de wieg van de Nederlandse detectiveliteratuur.

Spionnage in het veldleger

Spionnage in het veldleger speelt in de mobilisatiejaren gedurende de Eerste Wereldoorlog. Als de reserve-tweede luitenant Berkhage nietsvermoedend op het lokale treintje wacht dat hem naar zijn legerplaats aan de Belgische grens moet brengen, krijgt hij plots een driejarig jongetje in zijn armen gedrukt met het verzoek een moment op hem te passen. De Engelssprekende vrouw die hem het kind toevertrouwde, komt echter niet meer opdagen en er rest Berkhage niets anders dan zich over het kind te ontfermen en zich met zijn nieuwe aanwinst bij zijn legeronderdeel te voegen. Het jochie, Bim geheten, wordt door de compagnie als welkome afwisseling enthousiast en liefdevol opgenomen. Al snel blijkt dat deze 'jongste big van het regiment' niet zo maar een jongetje is, maar een directe erfgenaam van een rijke Engelse lord. Zijn leven loopt gevaar en een ontvoering over de Belgische grens kan ternauwernood voorkomen worden. Door intensief speurwerk leert eerste luitenant Piron met behulp van zijn oppasser Krenkel de achtergronden kennen en weet hij de daders te ontmaskeren, waarmee de veiligheid van Bim gewaarborgd is.

Gezien de heersende traditie van de misdaadliteratuur getuigt *Spionnage in het veldleger* van een verrassende originaliteit. De aloude regels van de deductieroman lapt Roothaert voor een deel aan zijn laars. Het meeste tot dan toe verschenen crimimateriaal volgt het principe van Conan Doyles Sherlock Holmes: de moord, een dader, de speurder en zijn vaak ietwat sullige assistent (vergelijk Watson) die zich in het geval verdiepen, de ontknoping en de soms vele pagina's tellende superieure explicatie van de speurder.

Spionnage in het veldleger onderscheidt zich hiervan door het ontbreken van een geheimzinnige moord. Tegen het eind van het verhaal zijn er weliswaar twee doden te betreuren, maar die zijn gevallen in de strijd en hebben niets van doen met het traditionele moordmotief in de detectiveroman.

De intrige concentreert zich voornamelijk rond het kind Bim, zijn afkomst en het raadselachtige feit dat enkele onbekenden erop gebeten zijn het joch te laten verdwijnen.

Het verhaal start met twee buitenlandse persberichten, ogenschijnlijk zonder enige relatie met elkaar, die in eerste instantie onbegrijpelijk zijn, doch wonderwel blijken te passen in het verhaal, dat drie jaar later gesitueerd is. Dat is een vondst. Roothaert zal in later werk meermalen gebruik maken van krantenartikelen.

De misdaadroman reflecteert vaak een tijdsbeeld en juist bij Root-

haert, die zich in *Spionnage in het veldleger* niet zozeer hoeft te bekommeren om het zoeken naar de moordenaar en zijn motieven, krijgen maatschappelijke achtergronden meer gestalte. Zo raakt de lezer een beetje vertrouwd met het Brabantse dorpsleven en mag hij proeven van de militaire sfeer in het grensgebied tussen Nederland en België tijdens de Eerste Wereldoorlog, soms met een knipoog:

'Maaldonk ligt tegen de grens gedrukt. Reeds op zeshonderd meter zuidwaarts van de kerk stonden de Beierse Landstormmannen achter de afsluitboom dwars over de straatweg naar België. Ze rookten voortdurend hun hangpijpen, zelfs terwijl ze op post stonden, tot grote afgunst van hun Nederlandse collega's, die dat niet mochten en zich tevergeefs afvroegen, waarom de Hollandse Legertucht nog strenger moest zijn dan de 'weltberühmte Disziplin bei Uns'.⁹⁷

Ab Visser noemt Roothaerts eersteling 'een volwaardige spionageroman, die pas in 1967 zijn pendant heeft gekregen in de vergelijkbare detective-spionageroman 'Moord bij de Marine' van Bronger'⁹⁸.

Elders memoreert Visser dat sommige verhalen van Ivans 'spionage-elementen' bevatten, maar dat *Spionnage in het veldleger* 'een van de eerste spionageromans was in ons land', hetgeen hij markeert als een 'bijzonderheid'.⁹⁹

De roman kent echter nog meer 'bijzonderheden'. In zijn artikel 'De Nederlandse detectiveroman' merkt C. Buddingh' op met betrekking tot de voor de Tweede Wereldoorlog gepubliceerde speurdersromans dat verreweg de meeste daarvan in het buitenland spelen en dat de speurder c.q. detective vrijwel altijd een buitenlander is, zoals bij Ivans, Havank, Apon en Willy Corsari. Buddingh' heeft op zich niets tegen een in het buitenland spelende misdaadroman, maar hij vindt dat '(...) dit een uitzondering moet zijn. De Nederlandse detective, wil zij een eigen sfeer en karakter hebben, dient m.i. in een Nederlandse omgeving, onder Nederlandse mensen te spelen, en de door een Nederlander gepleegde moord moet door een Nederlander tot klaarheid worden gebracht.'¹⁰⁰

In 1954, het jaar waarin Buddingh' dit stelt, is een ontwikkeling in die richting al zichtbaar, maar vóór 1940 is van een dergelijke tendens nauwelijks sprake. In dit licht gezien mag Roothaerts debuut opmerkelijk worden genoemd. De aanleiding van het verhaal wortelt weliswaar ergens in Engeland, maar het speelt zich af in een Nederlandse en sporadisch ook in een Vlaamse omgeving; een Nederlandse speurder draagt de oplossing van het mysterie aan. 'Zijn detective is nu eens niet naar Engelsch patroon verzonnen, maar zijn Piron is een eigen creatie,' verzucht

een Vlaams publicist in 1933. 'Het werk van A. Roothaert verdient door onze bibliothecarissen te worden gekend en aangeprezen tegenover zoveel onbenullige vertellingen die zij meenen niet te kunnen missen.'¹⁰¹

Roothaert schreef vermoedelijk de eerste volwaardige, 'typisch' Nederlandse speurdersroman, die, wat veelzeggend is, nog steeds leesbaar is. In zijn drie volgende misdaadromans zal hij die Nederlandse en Vlaamse couleur locale handhaven.

Een ander aspect waardoor *Spionnage in het veldleger* zich distantieert van zijn voorlopers is de humor. Roothaert breekt met het statige, wijdlopijge taalgebruik waarvan Ivans zich bedient, heeft niet dat moraliserende van zijn voorganger en grijpt naar de lach, waardoor de stijve ernst, die Ivans verhalen dikwijls bezwangert, voorkomen wordt. Humor, een dan nog ongebruikelijk element in het Nederlandse misdaadgenre dat Roothaert, geheel in overeenstemming met zijn karakter, in zijn debuut verwerkt. Haast onvermijdelijk ook, gezien de plaats van handeling, het gemobiliseerde veldleger waar grappen, grollen en balorigheid afleiden en verveling verdrijven; een sfeer en een dagelijkse sleur die de auteur uit eigen ervaring goed kende.

Ook de pers ontging deze nouveauté niet:

'Dit geestig geschreven boek vloeit over van humor, teekent de goedhartige ruwheden van het veldleger, dat Noord-Brabant tijdens de mobilisatie onveilig maakte en laat tusschen al die plagerijen van officieren en soldaten, tusschen de kwajongensstreken van een stel belhamels een spionage-affaire spelen, die niet alleen handig in elkaar is gezet, maar die zoo spannend is verteld, dat dit boek een kostelijke lectuur is geworden. Een heel enkelen keer drijft de schrijver hun humor iets te ver en wordt hij even flauw, maar deze kleinigheden vallen weg naast den overvloed van geestigheden, die hij lanceert. (...) het boek van mr. Roothaert is verkwikkend als een bad en verschaft uren van gezonde spanning en verfrisschenden humor. Het is geschreven met een blijmoedigheid en een luchthartigheid, die aanstekelijk werken en met spijt legt men het na lezing ter zijde.'¹⁰²

Elders meent een scribent dat het 'den lezer ook in de spannendste situaties zal doen schateren van het lachen'¹⁰³ en het *Algemeen Handelsblad* schrijft, genuanceerder, dat Roothaert beschikt 'over een goede dosis gezonden Hollandschen humor, die nooit grof en nooit geforceerd wordt.'¹⁰⁴

Drieënvijftig jaar later oordeelt Tomas Ross in *Bzzlletin* echter dat die humor juist wel geforceerd aandoet. Wellicht ontbreekt het Ross aan een contemporaine bril, misschien ook heeft hij gewoon gelijk. Wat bij de een vrolijkheid, een glimlach, grinniken tweebrengt, kan aan de ander onopgemerkt voorbijgaan. Humor toegespitst op specifieke si-

tuaties of onderwerpen vereist herkenning, bekendheid met het gegeven, als men het humoristische ten volle wil kunnen waarderen. Op de hedendaagse lezer kan de humor in *Spionnage in het veldleger* hier en daar gedateerd overkomen, maar nog dikwijls zal deze hem een glimlach ontlokken.

Dat Roothaert het niet enkel moet hebben van meer of minder geslaagde humoristische uitlatingen bewijst – afgezien van intrige, verteltrant en structuur – de manier waarop hij het kind Bim neerzet en in het bijzonder de passage waarin het bataljon zich gedwongen ziet afscheid te nemen van deze peuter.

Als ongeschreven wet voor het detectiveverhaal gold zeker in die vroege jaren dat op de laatste bladzijde het raadsel opgelost moest zijn en de dader(s) dood of levend gepakt. De lezer diende opgelucht en zonder verwijfeling of vraagtekens het boek weg te kunnen leggen. In *Spionnage in het veldleger* zondigt Roothaert in zoverre tegen dit gebod dat de eigenlijke aanstichter van al de ellende aan het eind van het verhaal weliswaar bekend is, maar op vrije voeten blijft. Speurder Piron heeft daar geen enkele moeite mee. Niet iedereen hoeft gepakt te worden: 'Dan zou het te veel gaan lijken op een detective-romannetje, waarin gewoonlijk alles veel te mooi afloopt. Die meneer Sommering bewaren we voor later...'¹⁰⁵

Het was dus niet Roothaerts bedoeling een 'detective-romannetje' te componeren volgens de traditionele regels.

Spionnage in het veldleger kreeg de nodige publiciteit en Roothaert hoefde zich geenszins voor de kritieken te schamen, ofschoon vanzelfsprekend hier en daar de kleinerende houding jegens het genre doorklinkt, zoals bij de volgende typering van de roman: 'Een alleraardigst boek voor een luie vakantie-dag of een lange treinreis.'¹⁰⁶

Een vergelijkbare gedachtegang zal de misdadelliteratuur tot ver in de jaren zestig achtervolgen. 'Stiefkind van de literatuur'¹⁰⁷, zo bestempelt Ab Visser de detectiveroman en zijn variëteiten in *Kaïn en Abel*.

Onbekende dader

Roothaert verfrist de boekenmarkt met een tweede titel, *Onbekende dader*. Nu wel een detectiveverhaal dat min of meer opgezet is volgens de regels van de traditionele deductieroman. Er vindt een moord plaats, een rechercheur is belast met het onderzoek, het puzzelelement is aanwezig en een oplossing wordt verstrekt.

In *Onbekende dader* komen twee personages voor, die in de vorige roman al een rol speelden: Dirk Berkhage, nu in de hoedanigheid van beginnend advocaat, en Evert Piron. Het kantoor waar Berkhage werkt, wordt geleid door Mr. Velaz, een onaangenaam, gewiekst sujet, dat het met de dood moet bekopen. Piron, bevorderd tot inspecteur bij de Centrale Recherche, heeft de taak deze moordzaak te klaren. Helaas voor Piron bemoeit Berkhage zich op eigen houtje in toenemende mate met het speurderswerk. Hij houdt voor de inspecteur gegevens achter die bezwarend zouden kunnen zijn voor de vader van het meisje op wie hij een oogje heeft. De zaak wordt toch tot een goed einde gebracht, Piron geeft zijn toelichting, de moordenaar is bekend, maar niet ingesloten. Toch slaat de lezer het boek niet met onbevredigende gevoelens dicht, omdat de jurist Roothaert het argument van de verzachtende omstandigheden als een vaardig advocaat hanteert en op handige wijze aller sympathie weet te wekken voor de persoon die zich tegen het einde als de dader ontpopt. Hij heeft vermoedelijk bewust gekozen voor deze afwijkende, wat mysterieuze afloop. Voor die beminnelijke moordenaar met zijn waas van oosterse geheimzinnigheid ruimt hij namelijk in zijn derde detective een niet onbetekenende plaats in.

Ofschoon in iets mindere mate dan *Spionnage in het veldleger* wordt *Onbekende dader* door de schrijvende pers met waardering en enthousiasme ontvangen. *De Tijd* vindt dit boek 'minder geestig en minder gemoedelijk dan het eerste, maar het is even boeiend tot het einde volgehouden. Er mochten gerust meer zulke boeken geschreven worden.'¹⁰⁸

Zeer verrukt reageert *De Groene Amsterdammer*:

'Indien de logica geen geweld wordt aangedaan, indien de spanning sterk en fel is, indien tenslotte de verteltrant prettig pretentieloos en beschaafd is, pleegt men te gewagen van een geslaagd stuk amusementslectuur. Wel, dit boek van mr. Roothaert is geslaagd. Het is nog méér dan dat: het getuigt van een waarlijk scherp vernuft van den schrijver en van zijn helderen kijk op toestanden en verwickelingen buiten de huiskamer en het gezegende land der huiskamers. Het mist, als alle Nederlandsche crimineele historiën, wat zoo kenmerkend is voor de Angelsaksische detective-literatuur: de schildering van het milieu der upper-ten (in afstammings- of intellectueelen zin). Maar overigens niets dan lof voor dit gezellige boek en zijn voortreffelijke uiterlijke verschijning, waarvoor de uitgeefster aansprakelijk is.'¹⁰⁹

Een curieus verschil in beoordeling illustreren deze citaten uit de *Haarlemsche Courant* en *De Telegraaf*. In het eerste blad: 'Dit werk heeft zeer zeker kwaliteiten, het mist echter de groote spanning, die een eigenschap van dergelijke werken pleegt te zijn, omdat de schrijver zich te veel met

allerlei niet ter zake dienende bijzonderheden op zijpaadjes begeeft (...)'¹¹⁰, terwijl *De Telegraaf* het kwalificeert als 'boeiend en vertoont een gemis aan overbodigheden'. De krant meent bovendien dat de schrijver met zijn twee detectives heeft aangetoond meer humor te bezitten 'dan negen van de tien van zijn Europeesche en Amerikaansche collega's'.¹¹¹

Geogste lof uit 1933. Roothaert moet zich gevleid hebben gevoeld. Zelfs het voor onheil wakende katholieke *Boekenschouw* leest zijn boeken met genoegen en merkt argeloos op: 'Zijn spot is, ook waar het soms den godsdienst geldt, van onschuldig karakter. Voor opgeschoten jongens zijn deze boeken wat te gepeperd, maar elke volwassene kan ze genieten.'¹¹²

Opgeschoten meisjes hadden klaarblijkelijk weinig gevaar te duchten.

Chinese handwassing

Het goede overwint het kwade, een stelregel die vooralsnog de detectieveroman geldt, is ook de tendens in Roothaerts verhalen. Soms doorbreekt hij echter deze sprookjesmoraal door kwaad met kwaad te vergelden, door misdadige activiteiten onbestraft te laten, door het kwaad te relateren aan verzachtende omstandigheden zoals het een bekwaam advocaat betaamt. Daarmee benadert hij de realiteit misschien wat meer dan de meesten van zijn tijdgenoten die zich aan het genre waagden.

Ook in het in 1934, bij W.L. Salm & Co., uitgebrachte *Chinese handwassing* moeten inspecteur Piron en een Antwerpse collega zich uiteindelijk neerleggen bij een niet ten volle opgehelderde affaire. Maar zij kunnen hun nederlaag met opgeheven hoofd dragen. De beide politiemannen krijgen ongevraagd de helpende hand toegestoken van de geheimzinnige en ondoorgrondelijke Chinese gemeenschap in Antwerpen. Het in 1928 spelende verhaal is voornamelijk gesitueerd in het Antwerpse Schipperskwartier.

Twee intriges zijn in dit boek met elkaar verweven: diamantzwendel en handel in vrouwen. Piron en zijn Belgische collega trachten enig inzicht te verkrijgen in de verdwijning van vrouwen. In vier maanden tijd zijn er tien als vermist geregistreerd. Ze slagen maar ten dele in hun opzet en accepteren dan ook dankbaar een aantal welkome aanwijzingen die hen op mysterieuze wijze bereiken. De in het verhaal veelvuldig opduikende en onder pseudoniem opererende Van Dam doet om persoonlijke redenen op eigen houtje naspeuringen. Zodoende komt hij in contact met de 'bewoners' van het Antwerpse restaurant Chinese handwassing, waar zich onder meer de eveneens in *Onbekende dader* voorko-

mende Roelof Tan ophoudt. De middelen die Van Dam en Tan aanwenden zijn weliswaar niet altijd volgens de wet, maar wel doeltreffend. Als het ware op een presenteerblaadje krijgen de politiefunctionarissen de misdadigers en de oplossing van de raadselen aangeboden, maar beiden kunnen slechts gissen naar de werkwijze van deze gelegenheidspeurders.

'De ploertige 'handelaren' verliezen het spel... Maar de politie ook. D a t is een vondst van Mr. Roothaert,'¹¹³ schrijft in 1937 de *Nieuwe Literaire Courant*, een vondst die een boek eerder al was beproefd.

Niet iedereen toont zich gecharmeerd van het mysterieuze einde:

'Verstand om den lezer te boeien bezit de schrijver ongetwijfeld, maar een mysterie-story waar alles tenslotte mysterie blijft, mist haar doel,' reageert een scribent. 'Vijf jaar lang was het mijn dagelijksche en ambtelijke taak de politieverlagen van Antwerpen te lezen maar nooit heb ik vermoed dat er zulke wreede dingen onder mijn oogen gebeurden. Nu, Mr. Roothaert mag zijn couleur locale nemen waar hij wil: hij geneert zich t.a. niet levende personages met hun eigen naam bij de zaak te betrekken.'¹¹⁴

De schrijver van het artikel doelt hiermee op een tiental misdaadverlagen uit de *Volksgazet* die Roothaert in *Chinese handwassing* verwerkte. Over het algemeen is de kritiek lovend, zelfs positiever dan bij de twee eerder verschenen werken. 'Een boek als dit staat zeer zeker niet onder het peil van de goede Engelsche detective-story en het is niet zijn minste verdienste dat het aan het Engelsche genre niets ontleent, maar oorspronkelijk en goed Hollandsch en Vlaamsch weet te zijn,'¹¹⁵ meent *De Telegraaf* en *De Tijd* concludeert:

'Alles bij elkaar een zeer boeiend en frisch boek, vaak geestig, steeds levensblij geschreven, niet voor kinderen natuurlijk, maar met genoeg aan volwassenen aanbevolen.'¹¹⁶

Boekenschouw gaat nog een stapje verder:

'Als Mr. Roothaert ons nog enkele van deze soort detective-romans geeft, (...) dan mogen een massa buitenlandse vertaalde prullaria naar het liefdewerk Oud-papier verhuizen. Niet dat hij den detective-roman vernieuwd heeft. De titel wijst er al op, dat de oude trucjes (slimheid van Chineezers en zoo) nog niet van de baan zijn. Maar zijn vlotte stijl, zijn weergave van een vaderlandsche mentaliteit in de voornaamste personen, zijn gezonde humor maken het lezen tot een speelsche ontspanning in plaats van een speculatie op zwoele sensatielust. Ik hoop dat deze werken onder de volwassenen een ruime lezerskring zullen vinden.'¹¹⁷

Chinese handwassing is een boeiend geschreven boek. Niet enkel vanwege de spanning of de vernuftig gepleegde moorden en andere crimi-

nele gedragingen, maar ook en misschien wel vooral door de compositie, de rake persoonstyperingen en de wijze waarop de auteur de Antwerpse couleur locale beschrijft. De huidige lezer zal bij het doorkruisen van de nauwe straatjes en steegjes in het Schipperskwartier diezelfde sfeer nog kunnen proeven. Het geschetste tijdsbeeld gunt de lezer kijkjes in de wereld van de prostitutie, vertelt iets over maatschappelijke verhoudingen en biedt inzicht in de nog in de kinderschoenen staande internationale politionele samenwerking en de toentertijd bloeiende diamantindustrie. Het straattoneel in de joodse Pelikaanstraat zoals dit wordt gezien door de bril van charlatan André Dubrin is Roothaert na de oorlog overigens niet in dank afgenomen.

Als het Zweedse echtpaar Maj Sjöwall en Per Wahlöö met hun detectives de boekenmarkt verwennen – van hun hand verschenen tussen 1965 en 1975 tien politieromans waarin de Stockholmse rechercheur Martin Beck de hoofdrol vertolkt – neigen Nederlandse literatuurcritici ertoe deze verhalen toe te laten tot het literaire cultuurgoed. In 1937 schrijft de *Nieuwe Literaire Courant* over *Chinese handwassing*:

'Tien simpele krantenberichten, die geen verband met elkaar hielden, inspireerden hem tot de knappe intrige in: 'Chinésche Handwassching', die volgens de conservatieve opvattingen ongetwijfeld een detective-roman vormt, maar ruimer gezien en minder door conventie gedwongen, een virtuoos boek blijkt te zijn, waarin een brok echt menselijk leven met verfijnde humor is opgeteekend.'¹¹⁸

Dezelfde 'courant' herinnert aan Dr. Ritter, die in zijn radiopraatje over vakantieboeken en ontspanningsliteratuur bij zijn beschouwing van *Chinese handwassing* de woorden 'vacantie' en 'ontspanning' schrapte en alleen 'literatuur' overhield.

En toch is deze nog altijd zeer leesbare roman in de anonimiteit verdwenen.

Onrust op Raubrakken

In 1935 zet Roothaert met *Onrust op Raubrakken* een punt achter zijn Piron-cyclus en daarmee achter zijn misdaadoeuvre. Evert Piron is weliswaar in de vier boeken de persoon die het onderzoek leidt en de oplossing uiteenzet, doch hij figureert meestal naast andere personages die meedenken en bijdragen tot de oplossing. Piron is niet een Schaduw, een Maigret of een Geoffrey Gill, hoewel hij zo'n rol in *Onrust op Raubrakken* nog het meest op zich lijkt te nemen.

In dit verhaal wordt Piron bijgestaan door adjunct-inspecteur Fluyt,

een zwaarmoedig overkomende man: '(...) door al zijn zinnen klonk een verbijsterd h e l a a s .'¹¹⁹ Piron en Fluyt, die later een pientere en humoristische persoonlijkheid blijkt, slagen erin de mysteries rond een bijzonder ingenieus gepleegde moord te ontwarren.

Gokschulden dwingen een man van enig aanzien tot escapades op het pad van valsemunterij en vervalsing in geschrifte. Beide experimenten mislukken. Een moord en zelfmoord blijken ten slotte de enige uitweg. Het in het Nederlands-Belgisch grensgebied gelegen landgoed Raubrakken fungeert als belangrijkste plaats van handeling. Hoewel Piron de moordzaak oplost, blijft voor hem (niet voor de lezer) de kwestie omtrent het vervalsen van munten een klein raadsel, omdat de eigenaar van Raubrakken enkele fundamentele gegevens achterhoudt om zijn toekomstige verloofde niet in verlegenheid te hoeven brengen. Nonchalance, spozucht, luiheid en financiële desinteresse zijn de eigenschappen die deze landjonker in zich verenigt. De *Nieuwe Literaire Courant* acht deze figuur 'zoo reëel dat men verwacht hem ieder ogenblik tegen het lijf te loopen...'¹²⁰

Ook *Onrust op Raubrakken* blijkt de goedkeuring van de contemporaine pers weg te dragen. 'Mr. Roothaert neemt het stramien van de beste dezer schrijvers over,' aldus *Boekenschouw*, 'maar hult dit in een vorm van sappige uitdrukkingen, geestige gezegdes, snedige antwoorden, vernuftige woord- en zaakcombinaties zonder gewilde, maar ook zonder werkelijke diepzinnigheid. Het geheel geeft u een paar genotvolle uren waarbij ik hoop, dat u nu en dan hard in den lach zult schieten, anders twijfel ik aan de zin voor humor. Voor volwassenen.'¹²¹

De Telegraaf publiceert het verhaal als feuilleton nog voor het in boekvorm verschenen is. In politieke kringen verwerft Roothaert er de titel 'geestelijke vader van de centralisatie-plannen' mee: 'De plannen tot stichting van een Centrale recherche in Nederland verkeerden nog altijd in een beginstadium,' meldt de *Nieuwe Literaire Courant*. 'Ofschoon vele politie-autoriteiten groote voorstanders van centralisatie zijn, moeten andere deskundigen nog van de voordeelen overtuigd worden. Voorstanders hebben hulde gebracht aan Mr. A. Roothaert, auteur van het veel gelezen boek 'Onrust op Raubrakken'. In dit boek vestigt Mr. Roothaert de aandacht op het gebrek aan centralisatie der Nederlandsche recherche.'¹²²

De titel 'geestelijke vader' van dit centraliseren lijkt een overdreven eerbetoon aan Roothaert. Hij voert dan wel een Piron op die werkzaam is bij de in Den Haag zetelende centrale recherche, maar in geen van zijn drie boeken houdt hij een pleidooi voor die centralisatie, die overigens pas enkele decennia later daadwerkelijk van de grond komt. In die zin is Roothaert zijn tijd inderdaad een stapje voor.

In zijn artikel 'De Nederlandse detectiveroman' betreurt Buddingh' het dat Roothaert, die volgens zijn zeggen als voordeel heeft dat hij 'weet wat schrijven is', het schrijven van 'who-dunits' heeft gestaakt, afgezien dan van het vele jaren later gepubliceerde *Een avondje in Muscadin*. Buddingh' toont aan dat elke detectiveroman zijn eigen milieu vereist. Een typisch Engelse crime story zal zich in een typisch Engels milieu afspelen en zo behoort, wil men een eigen detectiveliteratuur scheppen, een typisch Nederlands misdaadverhaal zich af te spelen in een daarvoor geëigend milieu. '(...) wat zouden we niet een pracht van een Nederlandse detective hebben kunnen bezitten, als Roothaert zijn kennis van de veeartsenijkunde organisch in een speurdersroman had verwerkt.'¹²³

Niet enkel de literair geschoolde lezer voelde een zweem van schaamte wanneer hij of zij een detective ter hand nam. Dikwijls ervoer de schrijver van dusdanige 'pulp' zelf een gevoel van onbehagen, ingegeven door de vaak laatdunkende kritiek die het genre te verwerken kreeg. '(...) een gevoel van onbehagen,' schrijft Ab Visser, 'dat niet zelden in een literair minderwaardigheidscomplex omslaat (...)'¹²⁴ Dat de beoefenaar van het genre zich van zijn arbeid afkeerde, kon het gevolg zijn. Mogelijk was daarmee verweven 'de last van zijn voortdurende gepreoccupeerdheid met de misdaad.'¹²⁵

'Een gevoel van onbehagen' heeft wellicht meegespeeld bij Roothaerts besluit te stoppen met misdaadverhalen.

Critici waren hem over het geheel genomen goed gezind, maar de vriendelijke neerbuigendheid, het neerkijken op het genre in sommige recensies zal hem niet ontgaan zijn: 'dit gezellige boek'¹²⁶, 'louter amusement'¹²⁷, 'speelsche ontspanning'¹²⁸, 'goede ontspanningslectuur'¹²⁹, 'zonder literaire waarden'¹³⁰, of het al eerder geciteerde 'Een alleraardigst boek voor een luie vakantie-dag of een lange treinreis.'¹³¹ (In 1978 heten Roothaerts detectives in *Studio* 'vluggertjes.'¹³² De opwaardering van het genre verloopt weinig bemoedigend.)

Soms valt Roothaert zelf overigens ook te betrappen op uitlatingen die wat geringschattend overkomen. In 1937 geeft hij te kennen dat hij het schrijven niet al te ernstig nam: 'Het was meer tijdverdrijf voor me.' Verderop in het interview relativeert hij: 'U moet echter niet denken dat ik ontspanningsboeken onbelangrijk vind. Beschaafde ontspanningslectuur heeft groote waarde.'¹³³

In geen van zijn crimi's komen alle schuldigen achter de tralies en evenmin heeft inspecteur Piron voor alles een verklaring. Hieruit spreekt Roothaerts doelbewuste keuze als resultaat van zijn zin voor realiteit.

'In mijn boeken komen altijd boefjes voor, die geen boefjes zijn. Dat komt omdat ik, als ieder jong advocaat rijkelijk met gratis-strafzaken ge-

zegend werd. Je ontdekt door je vak: ze zijn niet allemaal zo boosaardig als ze er uitzien.¹³⁴

Het moraliserende, de overwinning van het kwaad met daaraan gekoppeld de goede afloop waarin tot dan toe verschenen detectiveverhalen 'uitblinken', is hem een doorn in het oog. Zijn weerzin brengt hem ertoe zich minzaam laatdunkend over het genre uit te laten. Met zijn detectives probeert hij aan dat geijkte patroon te ontkomen. Daarin slaagt hij redelijk. Maar ook hij ontsnapt niet aan het gebruik van stereotypen zoals de komiek acterende assistenten van inspecteur Piron of de door oosterse mystiek omringde personages. De herhalingen die in zijn verhalen opdoemen moeten hem zelf zijn opgevallen: Piron, die geen enkele keer alles rooskleurig kan afsluiten; die enkele malen hulp ontvangt van hem vriendschappelijk gezinde onbekenden; het achterhouden van gegevens ter bescherming van geliefden; de luchtige verliefdheden die in een huwelijk uitmonden.

De dreiging van de repetitio, inherent aan de activiteiten van een serieschrijver, Roothaert zal het gevaar onderkend hebben en ongetwijfeld heeft het bijgedragen tot zijn besluit zich van het genre af te wenden. De ongeschreven wetten die het misdaadverhaal eigen zijn, zouden hem op den duur een te grote beperking hebben opgelegd en zijn vertellerscapaciteiten steeds meer hebben belemmerd.

Na vier publicaties heeft nog geen enkele interviewer hem benaderd. Als in 1937 de *Nieuwe Literaire Courant* 'erin slaagt' tot de schrijver door te dringen, schrijft het blad: 'Na heel veel moeite, na veel praten stemde hij toe in een interview. 'U kunt een sigaret bij me rooken en een glas drinken,' zei hij; 'aan interviews heb ik het land. Zij zijn niets en niemand tot nut.'¹³⁵

Van die norske ondertoon is geen spoor in de vrij openhartige antwoorden terug te vinden.

Roothaert kleurde beslist niet rood tot achter zijn oren wanneer hij in de belangstelling stond, maar anderzijds moet het geheimzinnige waas dat zijn persoon die eerste auteursjaren omhulde hem geamuseerd hebben. Na publicatie van *Onrust op Raubrakken* in 1935 begint een artikeltje in *De Telegraaf* nog met: 'De onbekende Nederlandsche detective romanschrijver, die zich achter den auteursnaam Roothaert verschuilt (...)'¹³⁶

Het lag echter niet in Roothaerts aard zich daarover blijvend te verkneukelen.

In 1937 ziet hij zijn detectiveverhalen als 'prachtige oefeningen' voor zijn latere werk en hij is er trots op dat een criticus ze eens 'beschaafd' had genoemd.¹³⁷ Maar vier van dergelijke verhalen waren hem genoeg.

Voor zichzelf had hij bewezen voldoende fantasie te bezitten om een intrige te kunnen bouwen. De tijd leek rijp zich aan serieuzer werk te wagen, een doel dat hem al geruime tijd voor ogen stond zoals hij in zijn eerste interview beaamt: 'Toch had ik al vaag het idee voor een groote, serieuze roman. Dat was een aspiratie van me.'¹³⁸

Inspiratie voor dat streven diende zich als vanzelf aan. Tegen het einde van 1934 startte in de Cinetone-studio's aan de Duivendrechtsekade te Amsterdam de opnamen voor de film *De big van het regiment*, waarvoor het scenario ontleend was aan *Spionnage in het veldleger*. Roothaert verscheen herhaalde malen op de set, sprak er met acteurs en actrices, was behulpzaam met aanwijzingen en gaf zijn ogen en oren de kost. De filmbusiness liet hem niet onberoerd. Het camerawerk, de regie, de sterallures, het gekonkel, de hiërarchie, hij nam dat alles in zich op en het inspireerde hem tot zijn volgende roman, *Camera loopt*, een tussenstation naar een werk waarvoor hij zijn documentatiemateriaal al eerder had opgeslagen. De vele tochten die hij samen met zijn vriend, de dierenarts Pulles, had afgelegd tijdens diens huisbezoeken, schonken hem de tweede gelegenheid zich te werpen op iets anders dan de detectiveroman. Het enge pad van Piron kon hij daarmee definitief verlaten.

Werkelijkheid en fictie

Romans die zich in de wereld van de misdaad afspelen, berusten grotendeels op fantasie. Toch worden auteurs van het genre niet zelden geïnspireerd door ware gebeurtenissen.

Roothaert wijkt niet af van dit bekende beeld. Als decor voor zijn eerste boek dient hem het veldleger zoals zich dat tijdens de mobilisatie van 1914-1918 aan de Nederlands-Belgische grens manifesteerde. Hij kleurt zijn decor in naar eigen ervaring en verbeelding. Met een beetje goede wil is de plaats van handeling vrij nauwkeurig te lokaliseren: 'Zo stond hij dan 's avonds op het station Roosendaal te wachten op het bekende Veldleger-boemeltje (...)'¹³⁹, het treintje dat hem, Berkhage, richting grens moest vervoeren. De compagnie is gelegerd in dorpjes als Moerbeke en Orth, die als zodanig niet op de kaart zijn terug te vinden, maar eigen, misschien niet bijster originele vondsten zijn.

Het morfeem 'moer' (betekenis: veen, moeras) in Moerbeke is in de omgeving van Roosendaal terug te vinden in Moerstraten en De Moeren. Orth heeft Roothaert vermoedelijk afgeleid van het destijds nog niet door 's-Hertogenbosch omarmde gehucht Orthen. Benamingen in de roman als Helleveense Hei en Lage Moeren, 'een ontoegankelijk moeras, dat zich aan weerszijden van de grens uitstreckte'¹⁴⁰, duiden op

het zand- en veenrijke gebied ten zuiden van Roosendaal, grenzend aan de Belgische Kempen.

13 kilometer van Orth ligt het garnizoensplaatsje Hagenburg, dat een militair hospitaal heeft en vanwege de mobilisatie is 'volgepropt met soldaten.'¹⁴¹ Het lijkt geen twijfel dat hier de oude garnizoensstad Bergen op Zoom bedoeld is. Het is de typische werkwijze van Roothaert om met gefingeerde geografische namen en tevens gebruik makend van enkele bestaande plaatsen zijn romangebied in kaart te brengen.

In *Onrust op Raubrakken* keren Moerbeke en Hagenburg terug naar het nieuwe in het West-Brabantse landschap gelegen Maaldonk. Het merkwaardige Raubrakken is via het toponiem Rauwbraken al terug te vinden als aanduiding voor een gebied ten oosten van Tilburg op een uit 1790 stammende landkaart van Tilburg, Goirle en Riel. Het onbebouwde terrein is in de jaren zestig door de gretigheid van Tilburg opgeslokt.

In *Onbekende dader* en *Chinese handwassing* goochelt Roothaert minder met geografische eigennamen. *Onbekende dader* kan zich in elke stad afspelen, de aardrijkskundige plaats van handeling is niet relevant, ofschoon het voor de hand lijkt te liggen dat Roothaert aan zijn advocatenjaren in Tilburg heeft gedacht.

Chinese handwassing is voornamelijk in Antwerpen gelokaliseerd en hier gaat Roothaert vrij nauwgezet te werk. Met een hedendaagse plattegrond van de Sinjorenstad en het boek als leidraad is het mogelijk een heel aardige stadswandeling te maken. Naar het restaurant Chinese Handwassing zal men tevergeefs zoeken, maar eens droeg een in de Verwersrui gelegen obscuur pand die bloemrijke naam. De politie betrapte in het als wasserette vermomde speelhol 'niet minder dan 15 zonen van het Hemelsche Rijk', die allen in de kraag gevat konden worden daar 'de gele kerels bij het zicht der politie geheel van streek' waren.¹⁴² In de Verwersrui kan men nu, waar eens tegen betaling met de hand gewassen werd, genieten van een Chinese maaltijd in restaurant Wah Kel.

Het voorval in wat toen gespeld werd als *Chinesche handwassing* speelde in 1932 en het verslag ervan in de *Volksgazet* ontsnapte niet aan Roothaerts aandacht. Hij voegde het bij zijn verzameling misdaadkrantenknipsels die hij in den beginne met zorg en voorzien van nummering in een stevig, van een hard kaft voorzien cahier plakte. Het grootste deel van de collectie is uit het jaar 1932 en fungeerde als voorbereiding op zijn misdaadoeuvre. De verslagen dienden Roothaert inzicht te verschaffen in de 'terminologie', in de talloze variëteiten van de criminaliteit ('methode' schrijft hij), in de raadselachtigheid ('meer achter') en onoplosbaarheid. Tevens inspireerden ze hem tot eigen intriges waarbij hij niet schroomde een aantal artikelen letterlijk, soms licht aangepast in zijn romans over te nemen.

' "Chinésche handwassching" heb ik geschreven op tien uiteenlopende berichten uit de krant,'¹⁴³ verklaart hij trots in 1937. Vier ervan vinden we exact gekopieerd terug in het boek met onder aan de bladzijde keurig de vermelding 'Letterlijk uit de 'Volksgazet', Antwerpen 1932'. De berichten behandelen dermate uiteenlopende onderwerpen (vrouwenhandel, kinderlijkje gevonden, ontploffing in een scheikundig laboratorium, een dode man in de Schelde, diamantoplichting) dat er van enige virtuositeit sprake moet zijn, wil een schrijver dat tot een aanvaardbaar geheel smeden.

De krant leverde Roothaert eveneens stof voor *Onrust op Raubrakken*. Eén bericht is letterlijk, een ander subtiel gewijzigd opgenomen met dien verstande dat nu bronvermelding achterwege is gebleven, waardoor een kwaadwillende geest de auteur van plagiaat zou kunnen beschuldigen. In zijn cahier is te zien hoe Roothaert nauwkeurig de aanpassingen naast het originele artikel met potlood noteerde.

Van de berichten waarmee *Spionnage in het veldleger* begint – twee pogingen tot moord in Brussel en de vrijlating van een Ierse extremist in Manchester – is hoegenaamd niets in de knipselcollectie terug te vinden, maar het ligt voor de hand dat hij zich ook hiervoor door werkelijke berichten heeft laten inspireren.

Uiteraard maakten de geschreven teksten maar een deel uit van de bronnen waaruit hij putte. *Spionnage in het veldleger* was nooit verschenen zonder zijn eigen inbreng in de gemobiliseerde strijdkrachten. Hij schept het milieu en de soldateske sfeer zoals alleen een insider dat vermog.

De advocatuur leverde hem eveneens een schat aan gegevens:

'(...) de dossiers van strafzaken van allerlei aard boden dankbaar materiaal, de stof lag als het ware voor het grijpen (...)'¹⁴⁴

Zijn in die jaren gedane 'ontdekking' dat niet alle boefjes zo slecht waren als ze zich voordeden, openbaarde zich in alle vier de detectives. Ze zorgden voor een psychologische verrijking van het genre, die mede te danken is aan zijn gevoel voor rechtvaardigheid jegens het individu, waar hij nog scherper getuigenis van zal afleggen. Als een onvermijdelijke schim zal dat 'advocataire verleden' hem in zijn literaire leven blijven volgen.

Schoten kennis, documentatie, ervaring en inleving te kort om over een onderwerp of locatie uit te weiden, dan stelde hij zich door studie, gesprekken of oriëntatie ter plekke op de hoogte.

'Een schrijver behoort in de gekste gelegenheden te komen, tot bij Chinezen en Arabieren toe.' En dat waren voor de gemiddelde Antwerpse burger niet de meest voor de hand liggende plaatsen in het ha-

venkwartier. 'Voor dergelijke tochten door het havenkwartier geldt één voorwaarde: dat je een vrouw bij je hebt. Het mag zelfs een fatsoenlijke vrouw zijn. En mijn eigen vrouw is mijn onvermoeide assistente, wanneer ik op speurjacht ben naar nieuwe gegevens.' Roothaert maakte het zijn vrouw daarbij weleens lastig 'wanneer ik haar tot ontsteltenis breng, als ik Chineesche handwasscherijen onderzoek en mij in afdelingen begeef, die zeer gevaarlijk kunnen zijn (...)'¹⁴⁵

Zou hij op een van die tochten de man hebben ontmoet die hij in zijn boek beschrijft en waarmee een door hem zelf geboetseerd beeldje wel verdacht veel gelijkenis vertoont?

'In de smalle lage opening stond iets ongelofelijks, het stond gebukt en glimlachte. Die lach was het merkwaardigste van de gehele verschijning.... Er lag een oprechte gemoedelijkheid op de dikke ronde mongolenkop, die scheef was weggedrukt tussen een paar atletenschou- ders. (...) De mond grinnikte breed, een eenzame voortand glinsterde komiek in de bovenkaak. Er smeulde een vonkje in de inktzwarte ogen, dat even gemoedelijk was als onbeschrijfelijk wreed. Het geheel glom als een reusachtige, glinsterende pad. De kale kop leek wel geolied (...)'¹⁴⁶

Deze flatteuze beschrijving slaat in ieder geval niet op de Chinese persoon die Roothaert in een notitie onder aan een bladzijde bedankt voor de 'very interesting things he told me'¹⁴⁷, die in Antwerpen woonachtig was en eveneens de titel van meester in de rechten voerde. Aan de oosterse wijsheid die hij in *Chinese handwashing* etaleert, liggen zonder twijfel voor een belangrijk deel de gesprekken met deze 'friend' ten grondslag. Mogelijkerwijs leidde deze hem binnen in de Chinese territoria te Antwerpen. Deskundige begeleiding in die sinistere gelegenheden was geen overbodige luxe. Die bood bescherming en nam de argwaan bij de aanwezige gasten weg. Roothaerts innemende persoonlijkheid en zijn omgangskunst, waaraan zijn advocatenjaren mede debet waren, deden de rest.

In *Onrust op Raubrakken* keert Roothaert terug naar het terrein dat hij als jongen op de fiets doorkruiste en waar hij als dienstplichtige gelegerd was: het Brabantse grensgebied. Die streek kende hij; wanneer hij daarover schreef, had hij de zekerheid de waarheid niet met voeten te treden. De authenticiteit benadrukte hij in deze roman door een situatietekening van Raubrakken bij te voegen waarop de begane grond van de woning en een gedeelte van de tuinen getekend zijn. De plattegrond is uit latere uitgaven geweerd. Waar hij het kaartje vandaan heeft gehaald, is niet be-

kend, maar dat het niet louter op fantasie berust, is gezien zijn documentatiewoede een niet al te gewaagde veronderstelling.

Die hang naar echtheid, dat geloofwaardig willen overkomen wordt ook gedemonstreerd door de voetnoten waarmee hij zijn verhalen staft en die soms ondersteunend, soms noodzakelijk zijn, maar die dikwijls ook ontsierend werken. *Spionnage in het veldleger* telt een slordige veertig notities onder aan de bladzijde. Een aantal daarvan betreft vertalingen van in het Engels, het Frans en in Antwerps dialect geschreven zinnen. De meeste echter benadrukken of completeren de historiciteit van het verhaalde, waardoor de deskundigen die de mobilisatie van 1914-1918 als specialisatie hebben, het boekje als aanvullende bron zouden kunnen gebruiken. Het ware ingenieuzer geweest een en ander in het verhaal zelf te verwerken, maar mogelijk was het zijn bedoeling door middel van voetnoten het betreffende onderwerp extra te belichten. Of verklaart ijdelheid in enkele gevallen waarom hij zijn toevlucht zocht tot zulke aandacht vragende notities? Ze etaleren zijn kennis op het gebied van de rechtsgeleerdheid, zijn vertrouwdheid met militaire gebruiken, zijn liefde voor het dialect, waarin af en toe een voorliefde voor purismen doorschemert – 'jijjouwen': 'Nederlands woord voor tutoyeren. Zegt het voort!'¹⁴⁸ –, zijn bekendheid met de literatuur van Conscience en de studie van fysionomist Lombroso.

Voetnoten acht Roothaert soms ook nodig om het verhaal met enige geestigheden uit te breiden. Bijvoorbeeld in *Onbekende dader*, wanneer het telefoonnummer van Berkhages moeder genoemd wordt en hij onder aan de pagina kwinkelt: 'Doe geen moeite, lieve lezers. Blaricum had toen nog geen 8000 nummers.'¹⁴⁹ Totaal overbodige informatie, gegoten in een humoristische vorm die zeker in onze tijd triviaal overkomt. Tot dat soort grappig bedoelde kunstgrepen had hij zijn toevlucht helemaal niet hoeven nemen; het verhaal op zich getuigt immers al voldoende van zijn gevoel voor humor en we zullen het maar op het conto schrijven van zijn beginnersvermetelheid, het gebrek aan ervaring. Zelf merkte hij eens over zijn eerste geschriften op: 'Als ik die detectives herlees – wat zelden gebeurt – dan treft me de jeugdige overmoed die er uit straalt.'¹⁵⁰

Van die overmoed getuigen opmerkingen van bijvoorbeeld de Schillenhit in *Chinese handwassing*: 'Ik herinner me dat ik wel eens gelachen heb met de boekjes van Meester Roothaert...'¹⁵¹

Ironisch bedoelde kwinkslagen, die sommige lezers glimlachend tot zich zullen hebben genomen, maar die bij velen – zeker nu - eerder flauw, storend en geforceerd zullen overkomen. Wanneer een auteur met zijn vinger wijst waar precies gelachen moet worden, schiet hij in

de meeste gevallen zijn doel voorbij. Gelukkig beperkt het opduiken van zijn eigen naam in zijn boeken zich tot twee gevallen.

Meer verhuld is de schrijver als romanfiguur aanwezig in zijn eerste drie detectiveverhalen. Het zijn niet zozeer de innerlijke roerselen als wel de uiterlijkheden waardoor Dick Berkhage zich laat vergelijken met de schrijver.

Spionnage in het veldleger speelt zich af in het jaar 1916. Berkhage, 'die was nog minderjarig toen hij bij de compagnie kwam'¹⁵², heeft het geschopt tot reserve-tweede luitenant en is 21 jaar. Veel nadere gegevens omtrent zijn persoon levert het verhaal niet op, zij het dat de jeugdige luitenant aan fotograferen doet. Opvallend is uiteraard dat juist Berkhage plots een driejarige kleuter in zijn schoot krijgt geworpen. Daarover is in het hoofdstuk 'De jaren twintig' al het nodige gezegd.

De enige afwijking die Roothaert zich in deze summiere persoonsbeschrijving permitteert, is de leeftijd van Berkhage. Zelf werd hij in 1916 20 jaar en een maand na zijn verjaardag volgde zijn bevordering tot reserve-tweede luitenant. Het 'doen aan fotograferen' mag in onze ogen een onbeduidend gegeven lijken, in het begin van deze eeuw behoorde het kiekjes maken tot een niet-alledaagse bezigheid. In 1916 zal Roothaert vermoedelijk nog geen camera tot zijn beschikking hebben gehad, maar in de tijd dat het boek ontstond, beoefende hij deze hobby al jaren met hartstocht en met een kennersoog.

We volgen Berkhage verder in *Onbekende dader*. Hij heeft zijn rechtenstudie voltooid en is nu in dienst bij het advocatenkantoor van mr. Velaz in een niet nader genoemde stad. Berkhage krijgt vooral de pro deo- en de echtscheidingszaken toegewezen. Zijn interesse voor de fotografie blijkt te hebben standgehouden en op zijn kamer prijkt een aquarium. Het meisje voor wie hij steeds meer genegenheid voelt heet Greetje, een heel wat serieuzer type dan zijn vorige liefde die, naar hij vernomen heeft, binnen twee jaar haar man zo goed als geruïneerd had. Greetje is van goede komaf en haar ouders zijn niet onbemiddeld. Daartegen steekt zijn eigen financiële positie nogal schril af.

Roothaerts beroep, zijn hobby's (fotograferen en het houden van tropische vissen), de naam van zijn tweede vrouw, haar rijke afkomst, de streken van zijn eerste vrouw; het is allemaal bijzonder wel van toepassing op de romanfiguur Dick Berkhage, die in *Chinese handwassing* met Greetje getrouwd is, haar daarin één keer met Grietje, haar eigenlijke naam, aanspreekt en vertelt hoe hij haar eens een ivoren miniatuurtje schonk. (Roothaert had zich – zoals eerder vermeld – geoeftend in het ivoorsnijden.)

Zo dwaalt een schim van Roothaert onder de naam Berkhage door de

drie romans, het duidelijkst te herkennen in *Onbekende dader*. In *Onrust op Raubrakken* verschijnt hij niet meer. Hij zal zich van dit literaire procédé, het onder schuilnaam figureren in het verhaal, in enkele van zijn volgende romans (*Doctor Vlimmen*, *De vlam in de pan*, *Oom Pius*) nog wél bedienen.

Roothaert over het misdaadgenre

De misdaadromans vormen de basis voor Roothaerts verdere literaire ontwikkeling.

'Achteraf bekeken hebben die detectives geen ongunstige invloed gehad op mijn later werk. Door detectives te schrijven leert men een intrige bouwen. Vele jonge schrijvers vergeten dat. Ze stapelen maar woorden op elkaar, zonder dat er eigenlijk iets achter te vinden is dat het verhaal verder helpt. Als ik 'jongere' schrijvers zeg, bedoel ik daar niet mee dat 'oudere' schrijvers wél steeds een intrige kunnen bouwen.'¹⁵³

De weinige keren dat er enige geringschatting lijkt door te klinken in zijn uitlatingen over de misdaadroman zijn niet representatief voor zijn werkelijke mening over het genre. Het heeft hem altijd dwarsgezeten dat het misdaadverhaal zich niet heeft kunnen losmaken uit de greep van de literaire minachting.

'De detective-roman wordt veel gelezen, maar wordt op Hollandsche manier geklasseerd in een bepaald hokje,' zegt hij in 1939. 'Wat mij tegenwoordig voor de geest zweeft, is een detective-roman, met een literaire allure. Een roman, die onderhoudend is, maar waarin een bepaald type psychologisch wordt uitgewerkt.'¹⁵⁴

Jan de Hartog, die in zijn F.R. Eckmar-periode een uitgebreide, helaas verloren gegane correspondentie met Roothaert voerde, herinnert zich dat zij zich in hun brieven nog al eens schertsend uitlieten ten aanzien van die zogenaamde officiële kritieken. Ze hadden heel wat afgelachen, schrijft hij, 'en wij waren, omdat in die jaren de detective schrijverij met de nek werd aangezien, allebei in staat van rebellie'. Hoe inzichten aan verandering onderhevig zijn, illustreert De Hartog aan het eind van zijn brief: 'Wij plachten er geregeld van langs te krijgen in de kranten; een amusante ontwikkeling is dat ik nu, ruim 50 jaar later, soms in de Nederlandse literaire pers te horen krijg dat mijn origineelste en meest blijvende werk de vijf Detective Romans waren die ik als jonge man schreef.'¹⁵⁵

De rebelsheid die De Hartog zichzelf en Roothaert toekent, uit zich bij de laatste in soms weloverwogen soms ironische bewoordingen tijdens voordrachten over de detectiveroman die hij her en der in Vlaande-

ren en Nederland hield. Hij weet zijn gehoor te boeien door een historisch overzicht te doorspekken met geestige anekdoten en hij pakt de gelegenheid aan een pleidooi te houden voor de literaire herwaardering van het genre. De talrijke prulromannetjes ten spijt acht hij het toekennen van letterkundige waarde aan een detectiveverhaal heel wel mogelijk, mits de auteur niet alleen zijn pen in stijl kan hanteren, maar ook de juiste balans weet te houden tussen 'cerebraliteit en sensatie.'¹⁵⁶ Met name aan dat sensationele aspect bezondigden zich de meeste beoefenaars van het genre, aldus Roothaert, waardoor het door de letterkundigen in de hoek van de 'prulliteratuur' werd geworpen. Hij is voorstander van wat hij elders in een artikel noemt het 'gemengde type' detectiveroman, daarmee alle schakeringen op het oog hebbend die liggen tussen het zuiver 'intelligente type' en het zuiver 'sensationele type'.

In hetzelfde artikel, een humoristische verhandeling over de detectiveroman die in 1953 de periodiek *Boekengids* opsiert, vat Roothaert de lezer in de kraag en spreekt hij hem beledigend toe over hoe de detective gelezen dient te worden: 'Men moet vooral niet even sluw willen wezen als de geniale speurder, men doe in tegendeel zijn best minstens zo onnozel te zijn als Dr. Watson en zijn vele opvolgers.' Nu blijkt dat niet zo eenvoudig, want de auteur zelf spant menig net om de lezer te strikken:

'Nu kan zo'n Sherlock niet eens zijn neus snuiten, of wij zoeken er wat achter, en door dat simpele fronsen zijn vele lezers geneigd hier een hele tijd te blijven piekeren en pluizen naar wát nu verdacht is: die pijp, de regen, het uur of alle drie.

Glad verkeerd! Ik mag zeggen, dat mij de juiste manier van detectives-lezen om zo te zeggen aangeboren is, en mij zal het een zorg zijn waarom die mijnheer zijn voorhoofd gelieft te fronsen; ik laat mij onberoerd door alle raadselen heen drijven en mocht ik bij ongeluk iets bespeuren, dat het mysterie te na komt, dan kijk ik verschrikt de andere kant uit. Het enige waar ik lijdelijk naar streef, is mij zoveel mogelijk te laten begoochelen, opdat toch maar zeker de ontraadseling mij moge treffen als een verrassende lichtstraal in het stikkedonker.

Moelijk en onhebbelijk in dit opzicht zijn de auteurs die zogenaamd het beginsel van 'fair play' toepassen, d.w.z. de lezer alle bijzonderheden verschaffen, zodat hij zelf het probleem moet kunnen oplossen. Soms drijven zij de baldadigheid zo ver, dat zij tegen het slot de arme drommel uitdagen op de manier van: 'Hier hebt ge alle gegevens, gij ezel, en wie is nu de dader?'

Ik vind dat hatelijk, ik noem het een kind slaan. We hebben immers al die tijd zó ons best gedaan ons te laten beetnemen... Jan de Hartog heeft in zijn Eckmar-tijd die lelijke strek ook eens uitgehaald in zijn

overigens zo geslaagde Ratten op de trap waarvan ik kort geleden een herdruk zag aangekondigd. Ik heb hem destijds geschreven, dat hij zo iets nooit meer mocht doen! Hij heeft het ook niet meer gedaan, hij vond een betere kostwinning.'

Roothaert geeft ook een verklaring waarom hij een stuk over 'de juiste manier waarop de detectiveroman gelezen dient te worden' schrijft: 'Ik heb namelijk ervaren, dat daar bij een massa lezers nog heel wat aan mankeert.' Hij voegt er vervolgens aan toe dat, wil men als een kenner de detective tot zich kunnen nemen, men allereerst moet 'trachten zich te verplaatsen in een naïve, ja kinderlijke gesteldheid van de geest'.

Het is het ironische antwoord op de koppige neerbuigendheid waarmee recensenten het genre blijven benaderen. Het is ook een in de bres springen voor Willy Corsari en Havank, twee auteurs die zich zeker kwantitatief in de voorafgaande twintig jaar onderscheidden van de rest der Nederlandse detectivevertellers en die zich in een grote lezerskring konden verheugen.

'Wie zal becijferen hoeveel mensen in hun jonge jaren blijvend tot Het Boek zijn gebracht, alleen door toedoen van een zorgeloos badinerende, altijd beschaafde Havank?' filosofeert Roothaert, hiermee een nevenfunctie van de misdaadroman suggererend. Havank krijgt een ereplaatsje in het artikel toebedeeld, zij het met de nodige scepsis. Havank, schrijft Roothaert,

'(...) werkt met een komische detective. Humor is altijd een hachelijke onderneming en velen zijn van oordeel, dat hij de scherts te ver drijft, maar dit zijn altijd lieden van een zekere leeftijd. De jeugd denkt er heel anders over! Ik heb ze vaak genoeg gezien, onze jonge soldaten in het oorverdovend lawaai van chambre of kantine, duimen diep in de oren en knorrend van pret over een Havank gebogen. Ik geloof, dat heel het geheim van zijn grote oplaag is gelegen in zijn eeuwige jeugd. Zijn tekst is al die jaren even jong gebleven; hij weet zijn enorme woordenrijkdom steeds aan te vullen en al woont hij aan de Zuidkust, hij beschikt altijd over de nieuwste uitdrukkingen, desnoods maakt hij ze zelf...'¹⁵⁷

De firma Bruna, die het werk van Havank en F.R. Eckmar uitgeeft, is hem voor dergelijke propaganda wel 'een pintje schuldig'¹⁵⁸ bericht hij Jaap Romijn. Verhuld als reclameboodschap is zijn kritische mening weergegeven in bovenstaand Havank-fragment. Met 'die lieden van zekere leeftijd' die van oordeel zijn dat Havank de scherts te ver drijft, doelt hij met name op zichzelf.

In het jaar waarin voorganger Ivans overlijdt en Roothaert zijn detectivecyclus afsluit, werpt Havank zijn schaduw vooruit door de publicatie van *Het mysterie van St. Eustache*. Het is de eerste in een onafzienbare reeks Schaduw-verhalen, gedragen door vooral humor, het element waarmee Roothaert het genre verrijkte, hoewel... De Havank-kenner J.P.M. Passage is van oordeel dat de 'vis comica' van Havanks voorgangers 'nauwelijks naam mag hebben'¹⁵⁹, daarmee Roothaerts invloed op Havank op dat terrein ontkrachtend.

In hoeverre er werkelijk sprake is van beïnvloeding is moeilijk te zeggen en zou een aparte studie vergen. Passage noemt het wel opvallend dat er in de eerste boeken van Havank motieven optreden (vrouwenhandel, financiële manipulatie, chantage) die overeenkomen met door Roothaert gebruikte motieven, doch zo'n keuze kan, volgens Passage 'aan de tijd liggen'¹⁶⁰; een acceptabele, maar wat gratuite veronderstelling, die enigszins aan kracht inboet als we bedenken dat Havank niet schroomde plots, thema's of motieven uit buitenlandse detectives te halen om ze te verwerken in zijn eigen romans. 'De plots vormen niet de sterkste kant van Havanks verhalen,'¹⁶¹ oordeelt Ab Visser. Max Reinalda, in de jaren vijftig financieel medewerker bij uitgeverij Bruna, vertelt: 'Roothaert schaterde vaak om de boeken van Havank, waarvan hij meestal haarfijn kon vertellen waar deze zijn plot, meestal uit Engelse detectives, vandaan had.'

Het genre bleef Roothaert boeien. Niet alleen volgde hij Havank, met wie hij vriendschappelijk omging, met meewarige blik, maar ook hield hij zich op de hoogte van wat er verder op dat gebied gepubliceerd werd. Hij verslond menige buitenlandse misdaadroman, mede dankzij uitgever Bruna, die had toegezegd hem van elk Zwarte Beertje dat uitkwam een exemplaar toe te sturen. En Abs Bruna hield woord. Vanaf 1955, toen deel 1 in de reeks verscheen, een door Tjeerd Adema in elkaar gezette detective, ontving Roothaert trouw iedere uitgave. Wanneer de toevoer eind 1964 na 757 Beertjes dreigt te stokken, toont hij zich niet te beroerd vriend Bruna aan diens belofte te herinneren: 'Ik zou het begrijpelijk gevonden hebben, als je het nu welletjes had gevonden, maar als dat niet het geval is, zou het ondankbaar zijn er niet de aandacht op te vestigen. Maar alle inmiddels verschenen nummers zou te veel zijn.'¹⁶²

Valse bescheidenheid paste hem, zeker onder vrienden, niet.

Op de gekste plaatsen in zijn woning trof je Zwarte Beertjes aan en op zijn werkkamer vormden de ruggen van de pockets op enkele schappen een kleurige wanddecoratie.

Omdat de Zwarte Beertjes-reeks was opgezet met de bedoeling ontspanningsliteratuur tegen een zacht prijsje op de markt te brengen, is het evident dat het misdaadverhaal een groot percentage van de serie bevatte

en Roothaert kon daar dus kosteloos en vaak naar hartelust kennis van nemen:

'Ik was al goed op dreef in een voortreffelijke thriller, die je me gezonden hebt, Michael Gilbert 167,' schrijft hij in 1959 aan zijn uitgever, 'en ik had al hevige hartkloppingen, toen bleek dat het een misdruk was met blanco pagina's. Ik kan er niet van slapen; krijg ik een ander?'¹⁶³

Een Maigret was voor hem 'altijd een aangename verpozing', doch eind 1964 acht hij zich 'helaas te oud geworden voor Bruce, Charteris, Durbridge en Cheyney.'¹⁶⁴ Wat Havank betreft is de maat al veel eerder vol.

Roothaert en Havank

Wanneer en waar Roothaert en Havank elkaar voor het eerst ontmoet hebben, viel niet te achterhalen. Een ontmoeting op een door uitgeverij Bruna georganiseerde bijeenkomst lijkt het meest voor de hand te liggen en misschien vond de kennismaking plaats op de fuif die ter ere van Havanks debuut gehouden is.

De twee mannen vertonen opmerkelijke overeenkomsten. Beiden komen door een mislukte maatschappelijke carrière tot hun métier en worden daartoe aangezet door derden. Beiden construeren misdaadverhalen en hebben oog voor de humoristische noot daarin. Havank is 'gevoelig voor paranormale of spiritistische verschijnselen'¹⁶⁵, waarvoor Roothaert ook een grote interesse aan de dag legt. Beide auteurs kunnen zich al na enkele publicaties scharen onder het elitecorps der 'van-de-pen-levendenden'. Ze wonen, om verschillende redenen, buiten hun geboorteland, hoewel Havank dat wegens gebrek aan financiële middelen niet tot zijn dood zal volhouden. Hun beider kennis en het frequente genieten van alcoholica zullen hun gesprekken luister hebben bijgezet. Beiden komen uit braaf katholieke gezinnen en beiden hebben zich bekeerd tot het anti-klerikalisme en voelen zich atheïst. Roothaert is dat in hart en nieren, Havank wankelt in zijn geloof en keert ten slotte terug naar de kerk. Hoe smeug moeten indertijd de onderonsjes geweest zijn tussen de teruggetreden priester en ongelovig geworden, cynische Havank en de immer spotlustige anti-klerikale Roothaert. Vormden de overeenkomsten een basis voor wederzijdse sympathie, hun karakters toonden te veel verschillen voor een hechte vriendschap. Roothaert geldt als een krachtige persoonlijkheid die met beide benen vast op de aarde staat. Hij heeft een nuchtere kijk op de dingen en heeft zich naar volle tevredenheid gesettled. Havank daarentegen ontpopt zich als een labiele figuur, immer onrustig zoekend, zwerwend. Hij woont onder meer in Londen, in Cagnes sur mer, op Mallorca

en hij eindigt waar hij begonnen is, in Leeuwarden. Zijn omgang met geld en drank is funest. Roothaert treft een vrouw die hem rust en warmte schenkt terwijl Havank wispelturigheid vindt; met zijn Engelse Cynthia leeft hij in een haat-liefdeverhouding en van een avontuurtje op zijn tijd blijkt hij niet vies. Wat Roothaert wel lukt, het schrijven van een 'echte' roman, de bevrijding van het detectivegenre, lukt Havank niet, ofschoon hij wel een enkele poging waagt.

Ab Visser zegt daarover: 'Havank had (...) de heimelijke ambitie nog eens een forse roman à la het door hem bewonderde 'Dr. Vlimmen' van Roothaert te schrijven. Hij bracht het niet verder dan twee jaren lang overal door hem meegezeulde hoofdstukken. Ton Roothaert, die zijn epigoon allerhartelijkst aanmoedigde, en ik, zijn bij mijn weten de enige bevoorrechten die het manuscript hebben gelezen.'¹⁶⁶

Havank was gedoemd de rest van zijn leven te slijten in Schaduwiaanse sferen en dat kostte hem de laatste tien jaren bijzonder veel moeite. Ab Visser beweert in zijn *Kain en Abel*: 'Het is niet zeldzaam dat de detectiveschrijvers overgaan tot het schrijven van religieuze werken.'¹⁶⁷ Havank keerde inderdaad aan het eind van zijn leven terug naar het geloof dat hij van huis uit had meegekregen.

De relatie van Hans van der Kallen alias Havank met Roothaert had iets tweeslachtigs. Hij bewonderde Roothaert als auteur en als mens en was tegelijkertijd afgunstig op de successen in diens leven. 'Walgelijk ja-loers was hij op Roothaert,' vertelde een vroegere kennis van Havank die hem voor het eerst had ontmoet in de jaren vijftig, de periode waarin de contacten tussen de twee schrijvers begonnen te verwateren.

Roothaert kon moeilijk afgunst voelen voor zijn vriend. Als een grote broer was hij begaan met Havanks schrijversperikelen. Hij had een scherp oog voor de tekortkomingen in diens werk, wees hem erop, probeerde hem met adviezen te helpen, moedigde aan en schoot in goed vertrouwen ooit financieel te hulp, hetgeen hij later zou betreuren.

Roothaert waardeerde het vrijgevochtene in Havank en hij mocht hem zeker wel, hetgeen ook blijkt uit de wederzijdse logeerpartijen. Maar hij was nuchter in zijn oordeel waar het Havanks literaire capaciteiten betrof. 'Ja, ik moet ook moeite doen om hem te lezen,' deelt hij zijn vriend Pulles mee, 'en dat lukt me alleen omdat ik hem ken en hij nogal een gezellige o.h. is.'¹⁶⁸

Het dieptepunt in de letterkundige prestaties van Havank ligt vermoedelijk omstreeks 1953. Als eindelijk na meer dan een jaar zwoegen tot opluchting van uitgeverij Bruna Havanks *Circus Mikkenie* verschijnt, schrijft Roothaert aan de toekomstige Bruna-directeur Jaap Romijn:

'Ja, na al die bombarie had ik verwacht, dat Hans voor zijn jubileum-

stuk (het 25ste Schaduwverhaal – fw) zijn zondagse best zou hebben gedaan en ik heb het gelezen in stijgende verbijstering. Het krankzinnige is, dat hij er dec. '52, toen hij hier was, heel aardig over wist te kletsen en bijzonderheden had opgemerkt, die in zo'n boekje ongetwijfeld voordelig zouden uitkomen. Hij leek fel geïnteresseerd en omdat hij niets van rijkunst wist – hij vond zich geweldig dapper omdat hij aan een hengst zo maar een klontje dorst te voeren – heb ik hem nog een handboekje te leen gegeven, dat hij eens grondig zou gaan bestuderen. Het enige dat hij er uit opgestoken heeft, is het woord cabrade. Een circusboek wordt natuurlijk door de vaklieden als de Van Doveren's etc. ter hand genomen en onze Hans heeft kans gezien bij het Niets dat hij ervan zegt toch nog een formidabele blunder te plaatsen: Hij noemt een Fries een volbloed, terwijl de kleinste staljongen weet dat het een koudbloed is. Jou zegt dat waarschijnlijk niet veel, maar in die kringen trekt men krom.

Ik heb hem destijds gezegd, dat hij nú op de goede weg was, dat hij in al zijn komende oeuvres een achtergrond van wetenswaardigheden moest hebben, zoals in het boekje dat hij toen bij zich had: 'Put that Pistol down', waarmee hij zelfs gefotografeerd is in het bad en waarin een prachtige verhandeling staat over antieke vuurwapenen. Ik verwees hem naar het publiciteitskantoor in 'Murder must advertise', naar het kerstluiden en de inundatie van 'Nine Taylors' en in alle bescheidenheid ook naar het getover met diamant in Chin. Handw. Dat het nu eindelijk eens afgelopen moest zijn met zijn eeuwig achtergrond van lekkere borreltjes, grote sigaren en dure auto's. Hij was het volkomen met me eens.¹⁶⁹

Al met al was Roothaert dus begaan met Havanks schrijverslot. Hij onderkende het gevaar van herhaling in diens werk, zoals hij dat in zijn eigen detectives had zien opdoemen en trachtte zijn vriend dat te doen inzien. Hij meende daarin geslaagd te zijn, maar Havanks nieuwste product bewees het tegendeel.

'Het is verschrikkelijk, ik geloof dat hij nooit iets slechters heeft geschreven (...),' verzucht Roothaert. De 'detectivematerie' vindt hij nauwelijks voldoende en de ontknoping noemt hij 'flauw'. Bovendien betrapt hij Havank weer eens op plagiaat. Een in *Circus Mikkenie* optredende messenwerper zou 'uit en te na bekeken' zijn in *Chinese handwassing* en een grapje uit *Vlimmen contra Vlimmen* komt verkapt terug in een van de laatste hoofdstukken die Havank schreef 'toen hij V. c. V. al had gelezen'. Het is niet enkel daarom dat Roothaert Havank sarcastisch betitelt als 'een goor rot diefje'. 'Als hij iets leest, haalt hij telkens een spiekpapiertje uit zijn zak om zijn buit te noteren,' onthult Roothaert.

Over Havanks *De versierde bedstee*, een verhaal waarin de een na de ander wordt opgehangen omdat hij deel uitmaakte van een jury die eens een doodstraf had uitgesproken, merkt hij op: 'Aanvankelijk dacht ik, dat hij een vlaag van originaliteit had gehad. Later ontdekte ik, dat heel de opzet gestolen was van de Engelsman Rhodes.'¹⁷⁰

Hoewel Havank egocentrisch was, wilde hij nog weleens luisteren naar Roothaert, die gaarne voor leermeester speelde. Niet voor niets verzoekt Jaap Romijn na het tegenvallende *Circus Mikkenie* Roothaert aan Havank mede te delen dat het zo niet langer gaat.

'Goed,' antwoordt Roothaert, 'ik zal hem schrijven dat hij het zich veel te gemakkelijk heeft gemaakt en dat het veel beter *kan*, als hij maar *wil*, gelijk de onderwijzer pleegt te zeggen tot de ouders van de jongen die zitten blijft, al is de knaap nog zo dom.'¹⁷¹

Hij houdt woord en ongeveer een maand later bericht hij Abs Bruna, die hem had verteld dat de eerste pagina's van Havanks nieuwe werk wat beter ogen: 'Die schop van mij onder de derrière van H. schijnt effect te hebben gehad, maar nu is hij waarschijnlijk ècht vals op mij: ik hoor maar steeds niets van hem.'¹⁷²

Het viel nogal mee. Al in oktober van datzelfde jaar (1954) tijdens zijn verblijf van bijna een maand op Mallorca heeft hij zo'n tweeënehalve week de gastvrijheid mogen genieten van Havank en diens vrouw Cynthia in hun 'aardig landhuisje in de bergen, even buiten Palma.'¹⁷³ Genoeglijke dagen, waarnaar hij terugverlangde, vertrouwde Havank Jaap Romijn wat later toe. Het zou bij een verlangen blijven.

In de tweede helft van de jaren vijftig beperkte het logeren zich tot welgeteld één enkele nacht. De ontmoetingen tussen beide schrijvers werden steeds minder frequent. Deze periode kenmerkt zich door improductiviteit van Havank. Tussen 1955 en zijn dood in 1964 verschijnen er nog 2 volledige Schaduwromans, terwijl er in de jaren daarvoor zo'n 25 van zijn hand verschenen waren.

Huwelijksverwickelingen, religieuze twijfels en vooral drank maakten van Havank een psychologisch wrak, knaagden aan zijn zelfvertrouwen en stonden zijn creativiteit in de weg. Wellicht had een geregeld contact met leermeester Roothaert Havank ertoe kunnen prikkelen de pen wat serieuzer te hanteren, zodat Abs Bruna niet in september 1957 bij Roothaert zijn beklag had hoeven doen:

'Wij zijn zeer benieuwd hoe alles met hem af zal lopen! Ik hoop maar dat hij nu eens goed begrijpt dat er voor alles grenzen bestaan. Niemand kan in het leven de grote meneer uithangen zonder daarvoor het nodige geld bij elkaar te verdienen. Het is zo onjuist dat hij zich steeds vergelijkt met de grote buitenlandse auteurs (...)', die hun roem in de meeste gevallen vergaard hadden 'ten koste van hard werken'.¹⁷⁴

De laatste ontmoeting tussen Roothaert en Havank vond in 1961 plaats en het zou een krampachtig weerzien worden. Contacten met andere, later debuterende beoefenaars van het detectivegenre, Eline Capit, Joop van den Broek, Ab Visser, hielden Roothaerts interesse in de misdaadliteratuur levendig. In 1959 weet Ab Visser hem nog te verleiden tot een laatste crimineel vertelsel, dat overigens pas vijf jaar later gepubliceerd zal worden.

Men zou Roothaert, zij het niet zonder enige schroom, kunnen zien als vernieuwer, liefhebber en voorvechter van de Nederlandse misdaadliteratuur. Door het element humor in grote dosis toe te voegen wijkt hij af van zijn voorgangers en effent hij mogelijk een weg voor Havank en anderen. Zijn verhalen spelen zich af in Nederlandstalig gebied en zijn speurders zijn afkomstig uit Nederland en Vlaanderen, een ongewoon gegeven in de beginjaren dertig. Hij schuwde niet in zijn verhalen enkele dialogen in het Antwerps dialect op te nemen, waarmee hij J.P.M. Passage logenstraft, die in *Bzzlletin* stelt dat de Nederlandse voorgangers van Havank in hun taalgebruik 'niet veel verder gingen dan Nederlands schrijven zonder barbarismen (...).'¹⁷⁵ Van originaliteit getuigt bovendien het slot van elk verhaal, waaruit blijkt dat niet alle boefjes schurken zijn; een gevoel voor realiteit dat destijds ongebruikelijk was bij beoefenaars van het genre.

Mede dankzij zijn uitgever, die hem talrijke romans toeschoof, kon hij zich op de hoogte blijven stellen van wat er zoal op het gebied van misdaadliteratuur verscheen. Hij verpoosde zich ermee en verwierf kennis en inzicht die onontbeerlijk waren voor de lezingen waarop hij in België en Nederland zijn gehoor trakteerde.

Doelend op Roothaerts misdaadromans sluit Jan de Hartog zijn brief aan mij als volgt af:

'Wat Roothaert betreft kan ik alleen maar zeggen: hij was een voortreffelijk auteur in een moeilijk genre, en hoewel de vergelijking in veel opzichten mank gaat, zou ik toch willen stellen dat hij in de Nederlandse Detective Romans een zelfde rol vervuld heeft als destijds Raymond Chandler in Amerika.'¹⁷⁶

De detectives

95. Tomas Ross: 'De Nederlandse misdaadliteratuur, de moeizame weg naar volwassenheid'. *Bzzlletin*, nr. 137, jrg. 14, juni 1986, 33-52
96. Ab Visser: *Wie is de dader, de misdaadliteratuur van Edgar Allan Poe tot heden*. Leiden 1971, 26
97. Mr. A. Roothaert: *Spionnage in het veldleger*. 4e druk, Amsterdam, 10
98. Ab Visser: *Onder de gordel, erotiek en geweld in de misdaadroman*. Utrecht/Antwerpen 1968, 4
99. Visser 1971, 28
100. C. Buddingh': 'De nederlandse detectiveroman'. *Vandaag II*, 1954, 225-249
101. 'Roothaert, Mr. A.' *De Bibliotheekgids*, nr. 5, Antwerpen 1933
102. 'Spionnage in het veldleger, kostelijke lectuur'. *De Nieuwe Dag*, 26 mei 1933
103. 'Spionnage in het veldleger en onbekende dader door Mr. A. Roothaert'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 8 juni 1933
104. T.: 'Spionnage in het veldleger' en 'Onbekende dader', door Mr. A. Roothaert'. *Algemeen Handelsblad*, 1 juli 1933
105. Roothaert, *Spionnage in het veldleger*, 250
106. 'MR. H.(sic) Roothaert, onbekende dader'. *Cinema & Theater*, 17 juni 1933
107. Ab Visser: *Kain sloeg Abel, een handleiding voor de detective-lezer*. Zw. Beer-tje 687, Utrecht 1962, 7
108. 'Chineesche handwassching, door Mr. A. Roothaert'. *De Tijd*, 10 feb. 1934
109. E. Elias: 'Onbekende dader door Mr. A. Roothaert'. *Groene Amsterdammer*, 30 sep. 1933
110. 'Onbekende dader, door Mr. A. Roothaert'. *Oprechte Haarlemsche Courant*, 7 juni 1933
111. Uitgeversbedrijf n.v. Seyffardt: 'Twee boeken van een meesterlijk vertel-ler, de eerste persbeoordelingen'. (*De Telegraaf*) 1933. Collectie auteur
112. Boekenschouw 1933
113. P. Beishuizen e.a. (red.): 'Wie is de schrijver Mr. A. Roothaert, het eerste interview'. *Nieuwe Literaire Courant*, nr. 1, juli 1937
114. 'Chineesche hand-wassching'. *Boekenkast*, Antwerpen, 1 feb. 1934
115. 'Mr. A. Roothaert 'Chinésche handwassching'. *De Telegraaf*, 22 feb. 1934
116. 'Chineesche handwassching, door Mr. A. Roothaert'. *De Tijd*, 10 feb. 1934
117. 'Roothaert (Mr. A.) Chinésche handwassching'. *Boekenschouw*, 15 feb. 1934
118. Beishuizen 1937
119. Mr. A. Roothaert: *Onrust op raubrakken*. Utrecht 1950, 59
120. Beishuizen 1937
121. 'Roothaert (Mr. A.) Onrust op Raubrakken'. *Boekenschouw*, 15 mrt. 1935
122. Beishuizen 1937
123. Buddingh' 1954
124. Visser 1962, 44
125. Visser 1962, 44
126. Elias sep. 1933

127. E. Elias: 'Spionage in het veldleger, door Mr. A. Roothaert'. *Groene Amsterdammer*, 4 nov. 1933
128. Boekenschouw 1934
129. 'Mr. A. Roothaert 'Onrust op raubrakken' '. *De Telegraaf*, 10 mrt. 1935
130. 'Mr. A. Roothaert: Onbekende dader'. *Jaarlijksche Boekenschouw*, 1933
131. *Cinema & theater* 1933
132. Jan de Werd: 'Anton Roothaert schrijver van 'Vlimmen' '. *Studio*, feb. 1978
133. Beishuizen 1937
134. R.: 'Mr. A. Roothaert'. *De Telegraaf* (Avondblad), 22 nov. 1939
135. Beishuizen 1937
136. *De Telegraaf* 1935
137. Beishuizen 1937
138. Beishuizen 1937
139. Roothaert, *Spionage in het veldleger*, 69
140. Roothaert, *Spionage in het veldleger*, 158
141. Roothaert, *Spionage in het veldleger*, 35
142. 'Een chineesch speelhuys te Antwerpen'. *De Nieuwe Gazet*(?). Collectie auteur
143. Beishuizen 1937
144. W. Backhuys: 'Interview met schrijver van 'Dr. Vlimmen' '. *Utrechtsch Nieuwsblad*, 10 sep. 1941
145. R. 1939
146. Mr. A. Roothaert: *Chinese handwassing*. Utrecht 1952, 219
147. Roothaert 1952, 162
148. Mr. A. Roothaert: *Onbekende dader*. Utrecht 1951, 55
149. Roothaert 1951, 79
150. Guido de Munter: 'Mr. Anton Roothaert' (Schrijvers vandaag). *Echo, tweemaandelijks tijdschrift humanistische jongerenbeweging Sint-Niklaas*, nr. 2, jrg. 2, nov. 1965, 2-4
151. Roothaert 1952, 41
152. Roothaert, *Spionage in het veldleger*, 16
153. De Munter 1965
154. R. 1939
155. Brief J. de Hartog aan auteur, 27 juni 1989
156. 'Mr. Roothaert spreekt over de detectiveroman voor 'de schakel' '. *Volks-gazet* 22 feb. 1951
157. Mr. A. Roothaert: 'Iets anders over detectiveromans'. *Boekengids*, nr. 16, zomer 1953, 6-7
158. Brief A. Roothaert aan J. Romijn, 8 apr. 1953. Archief Bruna
159. J.P.M. Passage: 'Havanks romans van avontuur: een eenvoudig kunstje?' *Bzzlletin*, nr. 137, jrg. 14, juni 1986, 63-72
160. Passage 1986
161. Ab Visser: *Het klooster van Sint Jurriaan, Pauwhof herinneringen*. Utrecht/Antwerpen 1974, 80
162. Brief A. Roothaert aan A.W. Bruna, 9 dec. 1964. Archief Bruna
163. Brief A. Roothaert aan A.W. Bruna, 20 mei 1959. Archief Bruna
164. Brief Roothaert 9 dec. 1964

165. Sef Passage: 'Fantasy, loyaliteit en zakelijk belang, in gesprek met Cynthia van der Kallen-Vickers'. *In de schaduw van Havank*, Drachten/Leeuwarden 1988, 2e druk, 10-18
166. Visser 1974, 89
167. Visser 1962, 44
168. Brief A. Roothaert aan H. Pulles, 6 feb. 1954. Afschrift collectie auteur
169. Brief A. Roothaert aan J. Romijn, 10 jan. 1954. Archief Bruna
170. Brief Roothaert, 10 jan. 1954
171. Brief Roothaert, 10 jan. 1954
172. Brief A. Roothaert aan A.W. Bruna, 16 feb. 1954. Archief Bruna
173. Brief A. Roothaert aan H. Pulles, 8 nov. 1954. Afschrift collectie auteur
174. Brief A.W. Bruna aan A. Roothaert, 5 sep. 1957. Archief Bruna
175. Passage 1986
176. Brief De Hartog, 27 juni 1989